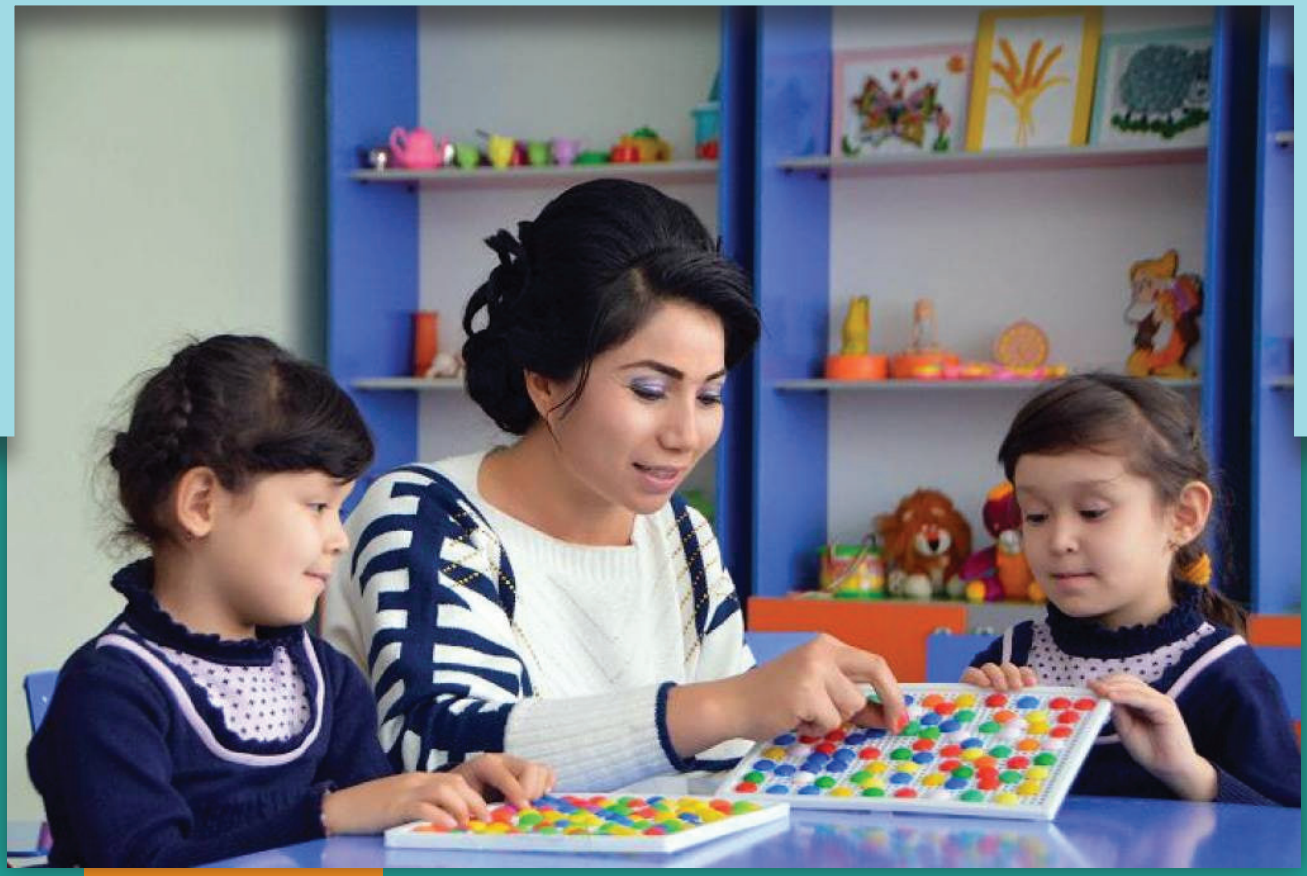
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(2)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 292 sahifa,
9-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Fortepiano ijroçiligida nota öqiş va musiqiy savodxonlikni rivojlantiriş 10
Burxonova Gulrux Umrzakovna

Autizm spektri buzilişi bölgan bolalarni korreksion-pedagogik qöllab-quvvatlaş: individual ehtiyojlar va amaliy yeçimlar 15
Nazokat Abidova Kutbiddinovna

Ixtisoslik fanlarini öqitişda işlab çiqariş va ta'lim integratsiyasini taşkil etişning nazariy asoslari 20
Kurbanov Aziz Teshavoyeviç

Jazoni ötab qaytgan onalar reintegratsiyasida onalik identifikatsiyasi va ota-ona–farzand munosabatlarini tiklaşning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 25
Samatova Dilrabo Yusufovna

Nutqiy va nutqiy bölmagan tovuşlarni idrok etişni rivojlantiruvçi öyin texnologiyalari 30
I. S. Xamrayeva, Nuriddinova Muxayyo Işxodjayevna

Umumiy örta va professional ta'lim tizimida ösmirlar deviant xulq-atvorining profilaktikasida psixolog va pedagoglar hamkorligi 35
Sulaymanova Dildora Kodirovna, Hamidova Volida Utkirjon qizi, Nigora Axmedova

Bölajak öqituvçilarning kasbiy mahoratini rivojlantirişda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş 40
Xolbayeva Dildora Azizovna

Katta maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda xorijiy tajriba asosida mnemonik jadvallardan foydalaniş samaradorligi 46
Abdulazizova Kamolaxon Abdurazzoq qizi

Innovatsion yondaşuv asosida bölajak öqituvçilarning huquqiy madaniyatini rivojlantiriş 51
Muxamadiyev Dilşod Aslitdinoviç

Dialektal frazemalarning uslubiy böyoqdorligi va ekspressiv-baholaş xususiyatlarining qiyosiy-statistik tahlili 55
Norqobilova Zarifa Axatullayevna

Гендерная специфика опосредующей роли интернет-зависимости во взаимосвязи сравнения внешности и самооценки у студентов 59
Багдасарова Д. Л.

Globallaşuv şaroitida ijtimoiy himoya terminologiyasining transformatsiyasi va uni milliy termin şaklida takomillaştiriş muammolari 63
Elmirzayeva Maftuna Dösmurod qizi

Taom va ovqatlaniş leksikasining lingvomadaniy xususiyatlari (ingliz va özbek tillarida) 68
Qöyliyeva Guliza Alişer qizi

Okkazional frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili ingliz va özbek tillarida 73
Fayzullayeva Malika Jamshid qizi

Pedagogik muloqot uslublarining maktabgaça yoşdagi bolalar biliş jarayonlariga ta'siri 78
Qodirova Malikaxon Kaxramonovna

Pedagogik oliy ta'limda xotin-qizlarning intellektual va kasbiy salohiyatini rivojlantirişda mentorlik texnologiyalarining imkoniyatlari 83
Yakubova Dinora Isakovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining ona tili ta'limini loyihalaş könikmasi: mazmuni va tarkibiy qismlari 89
Malikova Dilrabo Ravshan qizi

Oilaviy zöravonlikning ijtimoiy sabablari va psixologik oqibatlari 95
Dumarova Gulfira Kozimbekovna

Çiziqli tenglamalar sistemasini öqitişda fanlararo integratsiyaning didaktik imkoniyatlari 99
Bozorova O'g'iloy Hikmat qizi, Husanova Diyora Otabek qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Psixik kamol topişi vaqtinça töxtab qolgan bolalarga xos bölgan xususiyatlar va ular bilan korreksion işlar 104
Berdiyeva Lobar Norkabulovna

8-sinf biologiya darslarida "Ixtisoslaşgan hujayralar va özak hujayralar" mavzusini öqitişning ilmiy-metodik asoslari
Rahmanova Nargiza Turgunovna

Ingliz va özbek tillarida nominativ-ekspressiv frazeologizmlarning lingvo-kulturologik tadqiqi va ularni STEM ta'limi bilan integratsiyalaş imkoniyatlari 110
Bahromov Javoxir Rustam öğli

Musiqiy ta'lim yönalişi talabalarini öqitişda an'anaviy ijroçilik san'ati namunalarining örni 114
Dilşodjon Toşaliyev

Geografiya fanining zamonaviy öquv-metodik majmuasini takomillaştirişda xorijiy tajribalarning örni 117
Ismatov J. A.

Bölajak pedagoglarni öquvçilarda soğlom turmuş tarzini şakllantirişga örgatiş metodikasini takomillaştiriş... 123
Isokova Sevara Abdumannonovna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarda tabiatni anglaş könikmalarini rivojlantirişning psixologik-pedagogik şartlari 129
Karimova Sevara Şaxriddin qizi

Ösmirlarning özini anglash va özini boshqarish könikmalarini rivojlantirishda öqituvchining kasbiy refleksiyasi 134
Qambarali Baxramoviç Djörayev

Bölajak öqituvçilarda emotsional intellekt va kasbiy refleksiyani şakllantirişda narrativ texnologiyalarning örni 139
Sadiyeva Şaxnoza Xusanovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ijtimoiy kollaboratsiyani yölga qöyishdagi xalqaro tajribalar (ota-ona va MTT hamkorligi misolida) 145
Tojimirzayeva Buzulayxo Maxammad qizi

Didaktik drama vositasida bölajak öqituvçilarda kasbiy refleksiya va pedagogik taktni şakllantiriş 149
Xolbayeva Dildora Azizovna

Ta'limda robototexnika va sun'iy intellektni joriy etişning pedagogik imkoniyatlari 155
Mahmudov Ilxom Baxrom öğli

Nostandart masalalarni trigonometrik usullar yordamida yeçiş 162
Mambetkarimov Bayniyaz Meyrmanoviç, Saparova Aynura Arslanbay qizi

Oila va ta'lim muassasasi hamkorligida talaba qizlarni mustaqil hayotga va oilaviy munosabatlarga tayyorlaş mexanizmlari 168
Vaxabova Nasiba Abdulxamidovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirişda raqamli texnologiyalardan foydalaniş 172
Hasanova Sitora Otabekovna

Teacher-Guided Artificial Intelligence for Diagnosing and Correcting Students' Mathematical Errors in Grades 5–9 177
Gasimov Emil Emin

Integrativ yondaşuv asosida texnologiya fanini öqitiş metodik ta'minotini takomillaştirişning didaktik asoslari 183
Andaqulova Farzona Xayrulla qizi

Team Point System and Student Engagement 189
Dilbar Khasanova

Tarbiyaçilar faoliyatidagi kasbiy çeklovlarni yengiş va ularning mahoratini oşiriş metodikasi 194
Umarova Sarvinoz Akbarovna

"Ilk qadam" dasturining kognitiv rivojlaniş sohasi böyiça natijalarini baholaş vositalarini işlab çiqiş va sinovdan ötkaziş 197
S. K. Mamadaliyeva

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Oilaviy munosabatlarning ösmirlarda özini baholaş va şaxsiy mustaqillik şakllanişiga ta'siri 200
L. E. Izaitullayeva, Mamedov Jahongir Azerovich

Профессионально ориентированное обучение русскому языку студентов-экономистов в вузах Узбекистана 207
Киличева Феруза Бешимовна

Sport turizmi faoliyatida motivatsiya, ijtimoiy faollik va kasbiy refleksiyani rivojlantiriş yöllari 212
Dustov Jonibek Amriddinoviç

Sun'iy intellekt orqali talabalarda tanqidiy fikrlaşni rivojlantirişning pedagogik imkoniyatlari 217
Sodiqova Dilfuza Ropijonovna

Bölajak pedagoglarda zöravonliksiz muloqot könikmalarini rivojlantirişning pedagogik mexanizmlari 221
Sultanova Nilufar Raxmatullayevna

Методологические основы госпитальной педагогики как направления современной педагогической науки 227
Хакимова Гульшода Абдусаламовна, Чолокова Камилла Алексеевна

Maktabgaça ta'lim tizimida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanişning pedagogik imkoniyatlari 233
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Aliyeva Marjona Yusuf qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini taşkil etişda kompleks faoliyatlarda tarbiyalaş tizimiga qöyilgan zamonaviy talablar 239
Nazarkulova Laylo Saidjon qizi

STEAM va robototexnik loyihalaş faoliyati asosida bölajak muhandislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik mexanizmlarini takomillaştiriş 244
Abdumajitova Sayyohat Abduqosimovna

Tarbiyaçining didaktik öyinlarni yaratiş böyiça kasbiy kompetensiyasini rivojlantiriş 251
Gulomova Mahliyoxon Ikromjon qizi

Inklyuziv ta'limda innovatsion yondaşuvlar 255
Nazarova Dildora Asatovna

Öquvçilarda XXI asr könikmalarini rivojlantirişda BLUM taksonomiyasining örni. Quyi va yuqori darajali tafakkur 259
Nazarova Mavluda Uktamovna

Raqamlaştiriş davrida xorijiy tillarni öqitiş: til va tilga oid bölmagan ta'lim yönalişlari uçun pedagogik, raqamli hamda sun'iy intellekt texnologiyalari 263
Şaymanova Yulduz Toşniyazovna, Taşeva Dilorom Salimovna

Surxondaryo an'anaviy ayollar libosi bezaklarini zamonaviy etno-dizaynda transformatsiya qiliş tamoyillari 267
Jabborova Dilshoda Xolmamat qizi, Mamatova Fazilat Ixtiyorovna

Ixtisoslik fanlarini o'qitişda işlab çiqariş va ta'lim integratsiyasining taşkil etişning nazariy asoslari 272
Kurbanov Aziz Teşavoyeviç

PISA xalqaro baholaş dasturining mazmuni va rivojlaniş bosqiçlari 277
Uroqova Gulandon Akmal qizi

Tasviriy san'atda perspektiv tasvirni vizual idrok qonuniyatlari asosida qurişning nazariy va amaliy jihatlari 284
Odiljon Sabitoviç Inoyatov

AI asosidagi pedagogik modellarni operatsionallaştiriş: texnologik-protsessual arxitektura va dalilga asoslangan baholaş 287
Xakimov Utkirbek Ilhomjon öğli

TASVIRIY SAN'ATDA PERSPEKTIV TASVIRNI VIZUAL IDROK QONUNIYATLARI ASOSIDA QURIŞNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI

UDK: 75.01:741.02

Odiljon Sabitoviç Inoyatov
Guliston davlat pedagogika institute
"San'atşunoslik" kafedrasi v.b. dotsenti
e-mail: inoyatovodlijon09@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot zamonaviy tasviriy san'atda perspektivali tasvir va vizual idrok örtasidagi özaro boğliqlikni yoritadi. Rasm formati, ufq çiziğining joylaşuvi, asosiy köriş nuqtasi va masofa fazoviy idrokka ta'sir etuvçi asosiy omillar sifatida tahlil qilinadi. Olingan natijalar perspektiv buzilişlarning sabablarini aniqlaş va tasvirning vizual aniqligini oşirişga xizmat qiladi.

Kalit sözlar: perspektiva, ufq çiziği, vizual idrok, kartina tekisligi, köriş maydoni.

Abstract: This study explores the relationşip between perspective representation and visual perception in contemporary fine arts. Particular attention is given to image format, horizon line placement, viewing point, and viewing distance as key factors influencing spatial perception. The findings highlight the causes of perspective distortions and propose practical approaçes to improving visual accuracy in pictorial compositions.

Key words: perspective, horizon line, visual perception, picture plane, visual field.

Аннотация: В исследовании рассматривается взаимосвязь между перспективным изображением и зрительным восприятием в современном изобразительном искусстве. Особое внимание уделяется формату изображения, расположению линии горизонта, точке наблюдения и расстоянию до объекта как основным факторам, влияющим на пространственное восприятие. Выявляются причины возникновения перспективных искажений и предлагаются практические подходы к повышению точности зрительного восприятия и перспективного построения в художественных композициях.

Ключевые слова: перспектива, линия горизонта, зрительное восприятие, картинная плоскость, поле зрения.

KIRIŞ

Tasviriy san'atda fazoni tekislikda işonçli va ta'sirçan aks ettiriş masalasi uzoq yillar davomida nazariy hamda amaliy jihatdan muhim muammo sifatida qaralib kelinadi. Rasmda real makon hissini yuzaga keltiriş, ob'ektlarning özaro joylaşuvi, ölçam va nisbatlarini haqqoniy ifodalaş köp jihatdan perspektiva qonunlariga amal qiliş bilan belgilanadi. Biroq amaliy tajribalar şuni körsatadiki, faqat geometrik aniqlikka asoslangan perspektiv quriliş har doim ham tomoşabinda tabiiy vizual taassurot uyğotavermaydi [1:45]. Bu holat tasvir va uni idrok etuvçi inson örtasidagi murakkab psixofiziologik munosabatlar bilan izohlanadi.

Inson köriş tizimi monokulyar emas, balki binokulyar xususiyatga ega bölib, fazoni ikkala köz orqali birgalikda idrok etadi. Köz tör pardasida tasvir şarsimon yuzada hosil bölişi, köriş maydonining çegaralanganligi hamda aniq köriş zonasi mavjudligi tasviriy san'atda perspektivani qöllaşda muhim omil hisoblanadi [4:62]. Şu bois zamonaviy tasviriy san'at nazariyasida perspektiv tasvirni faqat matematik qoidalar asosida emas, balki insonning vizual idrok qonunlariga mos holda quriş masalasi dolzarb vazifaga aylanmoqda [2:118]. Mazkur tadqiqotda rasm elementlarini belgilaş va aniqlaş usullari ilmiy asosda tahlil qilinib, perspektivali tasvirni inson vizual idrokiga moslaştirişning nazariy va amaliy jihatlari yoritildi.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida çizma geometriya va perspektiva fanlariga oid fundamental darsliklar hamda öquv qöllanmalarda bayon etilgan ilmiy yondaşuvlar tanlab olindi. Xususan, Ş. Murodov umumiy tahriri ostida çop etilgan "Çizma geometriya kursi" darsligida bayon qilingan arxitektorlar usuli, plani tuşirilgan va yon devor usuli, radial-nurlar izi usuli, torlar hamda koordinatalar usullarining nazariy asoslari çuqur tahlil qilindi [3:96]. Uşbu manbada keltirilgan metodlar fazoviy şakllarni tekislikda aniq va izçil qurişga xizmat qilişi bilan ahamiyatlidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

R.Umirzakovning "Perspektiva" öquv qöllanmasida esa perspektiv tasvir yasaş masalalari amaliy yönaltirilgan holda yoritilib, keng burçakli, panoramali, qubbali, oğma hamda teatral perspektiva turlari körib çiqilgan [5:54]. Uşbu yondaşuvlar, ayniqsa, interyer va me'moriy obyektlarni tasvirlaşda vizual idrokni kuçaytirişga xizmat qilişi bilan ajralib turadi.

A.Valiyev tomonidan turli yillarda naşr etilgan "Perspektiva" darslik va qöllanmalarida esa grafik işlarni bajarişga oid uslubiy körsatmalar, metrik va pozitsion masalalar hamda rekonstruksiya topşiriqlari orqali perspektiv tasvirni bosqiçma-bosqiç örgatiş tizimi işlab çiqilgan [6:73]. Uşbu yondaşuvlar çizma geometriya fanining öquv dasturiga mos holda işlab çiqilganligi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot davomida perspektiv tasvir yasaş usullari qiyosiy tahlil qilinib, ularning fazoni tekislikda aks ettirişdagi samaradorligi hamda vizual idrok bilan boğliqligi baholandi. Grafik tahlillar şuni körsatdiki, rasm formati va ölçamining töğri tanlanişi kompozitsion yaxlitlik va fazoviy ifodaning aniqligini ta'minlaydi. Gorizontal format fazoviy kenglik va çuqurlikni kuçaytirsa, vertikal format balandlik va monumentallik hissini oşiradi [7:21]. Dumaloq format esa köproq portret va dekorativ kompozitsiyalarda qöllanilib, tasvirga markazlaşgan ifoda beradi.

Ufq çiziğining rasm içidagi joylaşuvi köriş nuqtasining balandligini belgilovçi muhim omil bölib, u kompozitsiyaning semantik va emotsional ta'sirini sezilarli darajada özgartiradi. Yuqori ufq çuqurlik hissini kuçaytirsa, past ufq tasvirlangan ob'ektlarga uluğvorlik va monumental xarakter bağişlaydi [8:39]. Şu bilan birga, ufq çiziğining özgarişi har doim ham köriş nuqtasining balandligi özgarişini anglatmasligi, ayrim hollarda faqat rasm kölamining özgarişi bilan boğliq bölişi aniqlangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Asosiy nuqta va masofaning töğri tanlanişi perspektivali tasvirning işonçliligini ta'minlaydi. Ilmiy manbalarga köra, inson közi ob'ektlarni taxminan 28-37° oraliğidagi köriş burçagida eng aniq idrok etadi, umumiy köriş maydoni esa 53° gaça yetadi [1:88]. Şu sababli rasm elementlarining uşbu aniq köriş zonasi doirasida joylaştirilişi vizual idrokning tabiiyligini oşiradi. Juda yaqin yoki haddan taşqari uzoq masofa esa perspektiv buzilişlarga olib kelib, tasvirning real qabul qilinişiga salbiy ta'sir körsatadi [9:57]. Tahlillar şuni körsatadiki, perspektiva qonunlariga töliq amal qilingan hollarda ham ayrim vizual nomuvofiqliklar yuzaga kelişi mumkin.

Buning asosiy sabablari rasm elementlarining aniq köriş maydonidan taşqarida joylaşuvi, köz tör pardasida tasvirning şarsimon yuzada hosil bölişi hamda binokulyar va monokulyar köriş örtasidagi farqlar bilan izohlanadi [4:101]. Amaliy san'at va dizayn jarayonida uşbu nomuvofiqliklarni kamaytiriş maqsadida kompozitsion va perspektiv tuzatişlardan foydalaniladi [2:164]. Köplab buyuk rassomlar perspektiva qoidalaridan ongli ravişda çetga çiqib, badiiy ifodaning emotsional ta'sirini kuçaytirişga erişganlar.

Sönggi yillarda tasviriy san'at va unga yondoş fanlar, xususan, kompozitsiya, çizmaçilik hamda me'moriy grafika ta'limida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlarining keng joriy etilişi perspektiv tasvirni örgatiş va idrok etiş jarayoniga yangiça yondaşuvlarni şakllantirmoqda.

Muhandislik va san'at ta'limida raqamli transformatsiya masalalariga bağişlangan tadqiqotlarda ta'kidlanişiça, raqamli muhitda yaratilgan grafik modellar va vizual simulyatsiyalar fazoviy tasavvurni rivojlantiriş, perspektiv qonuniyatlarni çuqurroq anglaş hamda vizual idrokni faollaştirişga xizmat qiladi [10:4]. Bunday yondaşuvlar an'anaviy perspektiva qoidalarini inkor etmay, balki ularni inson idrokining real xususiyatlariga yaqinlaştiriş imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kompozitsiya ta'limida zamonaviy raqamli texnologiyalarni qöllaşga oid ilmiy işlarda vizual materiallarning interaktivligi va dinamikligi alohida ahamiyat kasb etişi qayd etiladi. Xususan, raqamli platformalar orqali yaratilgan perspektivali tasvirlar köriş burçagi, masofa va asosiy nuqta özgarişining natijalarini real vaqt rejimida tahlil qiliş imkonini beradi. Bu esa talabalar va ijodkorlarning fazoviy tafakkurini rivojlantiriş, perspektiv buzilişlarni anglaş va ularni ongli ravişda tuzatiş könikmalarini şakllantirişda samarali vosita bölib xizmat qiladi [11:76]. Şu jihatdan, raqamli texnologiyalar vizual idrok qonunlarini hisobga olgan holda perspektiv tasvirni quriş jarayonini yanada takomillaştiradi.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirişda kompozitsiyaning pedagogik ahamiyatiga bağişlangan tadqiqotlarda esa perspektiva rasmning faqat texnik elementi emas, balki mazmun va ğoyani yetkazuvçi muhim ifoda vositasi sifatida talqin etiladi. Kompozitsion yeçimda ufq çiziği, boş nuqta va format tanlovi orqali tomoşabinning e'tibori muayyan ğoyaviy markazga yönaltiriladi, bu esa badiiy obrazning emotsional ta'sirini kuçaytiradi [12:9]. Perspektiv tasvirni vizual idrok qonunlariga moslaştiriş, öz navbatida, ijodiy tafakkurni faollaştirib, an'anaviy qoidalardan ongli va maqsadga muvofiq çetga çiqiş imkonini beradi.

Mazkur ilmiy yondaşuvlar şuni körsatadiki, zamonaviy tasviriy san'at ta'limida perspektiva masalasini faqat geometrik aniqlik doirasida emas, balki pedagogik, psixologik va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalaşgan holda örganiş zarur. Bu esa perspektivali tasvirni inson vizual idrokiga moslaştiriş orqali nafaqat texnik mukammallikni, balki badiiy va estetik ifodaning yuqori darajasini ta'minlaşga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'atda fazoni tekislikda işonçli aks ettiriş masalasi nafaqat geometrik-perspektiv qonunlarga amal qiliş, balki inson köriş apparatining fiziologik va psixologik xususiyatlarini çuqur hisobga oliş bilan bevosita boğliq ekanligi aniqlandi. Tadqiqot jarayonida tahlil qilingan ilmiy manbalar va nazariy yondaşuvlar şuni körsatadiki, perspektivali tasvirning vizual qabul qilinişi rasm formati, ufq çiziğining joylaşuvi, boş nuqta va masofaning töğri tanlanişiga sezilarli darajada boğliq bölib, uşbu omillar özaro uzviy aloqada namoyon böladi.

Şuningdek, faqat matematik aniqlikka asoslangan perspektiv quriliş har doim ham tabiiy vizual taassurotni ta'minlamasligi, ayrim hollarda esa perspektiv buzilişlarga olib kelişi aniqlangan. Bu holat köz tör pardasida tasvirning şarsimon yuzada hosil bölişi, binokulyar köriş xususiyatlari hamda aniq köriş maydonining çegaralanganligi bilan izohlanadi. Şu bois amaliy san'at va dizayn jarayonida perspektiva qoidalaridan ongli ravişda çetga çiqiş, kompozitsion va vizual tuzatişlar kiritiş badiiy ifodaning emotsional va semantik ta'sirini kuçaytirişi mumkin.

Tadqiqot natijalari zamonaviy tasviriy san'at, dizayn va me'moriy grafika ta'limida perspektiva masalasini kompleks yondaşuv asosida örganiş zarurligini körsatadi. Xususan, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlarini perspektiv tasvirni örgatiş jarayoniga integratsiyalaş fazoviy tafakkurni rivojlantiriş, vizual idrok qonuniyatlarini çuqurroq anglaş hamda ijodiy kompetensiyalarni şakllantirişda samarali vosita bölib xizmat qilişi mumkin. Bu esa an'anaviy ta'lim usullarini boyitiş bilan birga, talabalarning mustaqil va tanqidiy fikrlaş qobiliyatini rivojlantirişga zamin yaratadi.

Umuman olganda, perspektivali tasvirni inson vizual idrokiga moslaştirişga qaratilgan ilmiy-nazariy va amaliy izlanişlar san'at asarining estetik qiymatini oşiriş, kompozitsion yaxlitlikni ta'minlaş hamda badiiy obraznıng ta'sirçanligini kuçaytirişda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotda bayon etilgan xulosalar kelgusida tasviriy san'at nazariyasi va ta'lim metodikasini takomillaştiriş, şuningdek, perspektiva asosida yaratiladigan grafik va badiiy işlarda zamonaviy yondaşuvlarni işlab çiqişda ilmiy-amaliy asos bölib xizmat qilişi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Arnheim, R. (2004). Art and Visual Perception: A Psyçology of the Creative Eye. Berkeley: University of California Press.
2. Gombriç, E. H. (2002). Art and Illusion: A Study in the Psyçology of Pictorial Representation. London: Phaidon Press.
3. Dubery, F., & Willats, S. (1983). Perspective and Other Drawing Systems. London: Trefoil Publications.
4. Gregory, R. L. (1997). Eye and Brain: The Psyçology of Seeing. Oxford: Oxford University Press.
5. Rogers, S. (2013). Drawing the Visual World. London: Thames & Hudson.
6. Willats, J. (1997). Art and Representation: New Principles in the Analysis of Pictures. Princeton: Princeton University Press.
7. Pardaboeviç, Jumaboev Nabi. "Development of creative competencies as the foundation of professional growth for visual arts teaçers. Zenodo." 2025,
8. Khayrov Rasim., Inoyatov O.S., Nuralieva Z.A., Xudoyberdiev D.R., Mirzaqulov I.X. Application of educational teçnologies in improving professional and methodological training of future fine arts teaçers. https://cahiersmagellanes.com/index.php/CMN/article/view/1033/833.
9. Odiljon I., Gulnoza H. Talabalarni çizmaçilik darslarida ijodiy-kreativ fikrlaşga o 'rgatiş //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. - 2024. - T. 2. - №. 1. - C. 355-358.
10. Imomov Fozil Şakarbek öğli. (2025, октябрь 24). Muhandislik ta'limida raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etiş istiqbollari. https://doi.org/10.5281/zenodo.17433530.
11. Modern digital teçnologies in composition education and pedagogical approaçes. (2025). Web of Teaçers: Inderscience Researç , 3(11), 74-79. https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/5468
12. Yusupova Şoxista Alimjanovna. (2025, октябрь 21). Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirişda kompozitsiyaning pedagogik ahamiyati. https://doi.org/10.5281/zenodo.17407745.
13. Jumaboyev Nabi Pardaboyeviç. (2025, октябрь 23). Tasviriy san'at ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalarning qöllanilişi va ularning ijodiy salohiyatga ta'siri. https://doi.org/10.5281/zenodo.17422062

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(2)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.